

катастрофи. *Форум права*. 2011. № 3. С. 498–504. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_82

3. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Закон України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12>

4. Барановська Н.П. Суспільний вимір чорнобильської катастрофи. *Український історичний журнал*. 2006. № 2. С. 129–145.

5. Малюга Л. Ю. Соціальний захист інвалідів та постраждалих внаслідок катастрофи на ЧАЕС в Україні : навч. посіб. Київ : Алерта, 2016. 326 с.

6. Про додаткові заходи з відродження територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, із соціального захисту постраждалих осіб, безпечного поводження з радіоактивними відходами. Указ Президента України від 5 липня 2018 року № 196/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196/2018>

Розвадовська А.О.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

НОВАЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК УМОВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Україна, проголосивши себе незалежною, правовою та демократичною державою, визнавши права і свободи людини змістом своєї діяльності на конституційному рівні, визначила соціальну спрямованість свого розвитку та визнала необхідність створення надійної й ефективної системи соціального захисту громадян [1, с. 8]. Крім того, забезпечення державою недискримінації окремих груп населення, в тому числі, шляхом залучення до освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, є важливою гарантією дотримання принципу рівності та конституційних положень, що стосуються права на освіту, передбаченого статтею 53 Конституції України [2]. Інклюзивна

освіта сьогодні повним правом може вважатися одним із пріоритетів державної освітньої політики України, що потребує наукового дослідження та аналізу.

Декларація прав дитини визначає, що дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну чи будь-яку іншу форму дискримінації [3]. Вона має виховуватися в душі взаєморозуміння, толерантності, дружби між народами, миру і загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей. У свою чергу, Конвенція ООН «Про права дитини» деталізуючи загальні положення зазначає, що дитина з особливими освітніми потребами повинна мати доступ до освіти, професійної підготовки, медичного обслуговування, відновлення здоров'я, підготовки до трудової діяльності та доступу до засобів відпочинку таким чином, який призводить до найбільш повного по можливості втягнення дитини в соціальне життя і досягнення розвитку її особи, включаючи культурний і духовний розвиток дитини [4]. Тому, аналізуючи міжнародні акти стає очевидним необхідність надання права на інклюзивне навчання тим групам, які цього потребують.

За визначенням ЮНЕСКО інклюзивна освіта розуміється як процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі [5]. Слід акцентувати увагу, що такий спосіб отримання освіти відрізняється від системи, за якою учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються окремо від інших дітей. Інклюзія передбачає рівний доступ до загального освітнього середовища.

При цьому, українське законодавство містить визначення поняття «інклюзивне навчання», під яким розуміють систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [6]. Як бачимо, дефініції є дещо схожими та відповідають трьом основним принципам права на освіту: 1) доступність і обов'язковість освіти; 2) рівність, інклюзія та відсутність дискримінації; 3) право на якісну освіту.

Важливим є зазначення того, що право на інклюзивну освіту треба розглядати не тільки в аспекті створення необхідних для навчання умов дітям з особливими освітніми потребами, а й забезпечення всіх категорій дітей рівними можливостями. Головне завдання інклюзії полягає у тому, щоб усі діти почувались рівними при здобутті освіти. Тому, серед переваг інклюзивного навчання варто також зупинитись на соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, а для інших дітей отримання навичок толерантності та розуміння людей, що мають певні особливості, що, на мою думку, є важливим для виховання у суспільства нормального сприйняття та недискримінації таких груп.

Для надання можливості реалізації права на інклюзивне навчання 6 вересня 2018 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», який передбачає імплементацію міжнародних та європейських стандартів захисту прав осіб із особливими освітніми потребами [7].

Вказаний нормативно-правовий акт закріпив низку необхідних положень, зокрема, для підтримки дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечується асистент вчителя. Важливо, що асистент вчителя отримує повну ставку, оскільки раніше була встановлена половина ставки, через що важко було знайти охочих спеціалістів на таку посаду. Утворення спеціальних та/або інклюзивних класів є обов'язковим для закладів загальної середньої освіти за письмовим зверненням батьків дитини або її законних представників і дитина з особливими освітніми потребами має право на першочергове зарахування до початкової школи закладу загальної середньої освіти [7].

Довгий час впровадження інклюзивної освіти уповільнювалось, у тому числі і через відсутність у навчальних закладах архітектурної доступності. Наразі на органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування покладено обов'язок забезпечувати доступність будівель, споруд і приміщень закладів освіти та здійснювати контроль за їх проектуванням, будівництвом, реконструкцією з урахуванням принципів розумного пристосування.

Було забезпечено фінансування навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів. У 2020 році уряд України спрямував 504 млн 458 тис. грн на розвиток інклюзивної освіти у закладах професійної освіти, школах і дитячих садках [8]. Зокрема, збільшення фінансування відбулося через прийняття Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», а саме статті 103³, якою виділено субвенцію на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами [9].

У свою чергу, 16 січня 2020 року був прийнятий закон «Про повну загальну середню освіту», який також закріпив гарантії рівного доступу до освіти [10]. Інклюзивність, як можливість дітям з особливими освітніми потребами навчатися в звичайних школах за власною освітньою траєкторією, також передбачена документом і гарантується учням. Для роботи за індивідуальною траєкторією учень та/або його батьки повинні будуть звернутися із заявою до школи, наслідком розгляду якої є створення індивідуального навчального плану, який писатимуть разом педагоги, батьки та учень, схвалюватиме педрада та затверджуватиме директор.

Зазначені заходи, а також положення, які вже були реалізовані відповідно до низки інших норм призвели до розширення можливості реалізації права на інклюзивну освіту. Так, за даними Міністерства освіти і науки України, на початок 2019 року в Україні в інклюзивних класах навчалися понад 12 тисяч дітей з особливими освітніми потребами. На початку 2020 року ця цифра становила вже близько 19 345 учнів [11].

Незважаючи на позитивні зміни, які відбуваються в Україні у зв'язку з впровадженням права на інклюзивну освіту, існують і певні труднощі, які потребують доопрацювання, зокрема, невідповідність педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [12, с. 119]. Хоча такі курси вже проводяться у багатьох закладах освіти, а тому необхідна підготовка кадрів є лише питанням часу. Наприклад, з 2020 року програма підвищення кваліфікації вчителів початкових класів міститиме новий обов'язковий модуль – інклюзивне навчання [13]. Він має навчити педагогів працювати з

дітьми з особливими освітніми потребами, а також допомогти їм в організації роботи інклюзивного класу.

На нашу думку, використання досвіду зарубіжних країн також може стати поштовхом для більш ефективного впровадження інклюзивної освіти в Україні. Так, наприклад, Україна співпрацювала з Канадою, оскільки в галузі законодавчого забезпечення інклюзивної освіти ця держава посідає одне з перших місць, що засвідчують численні міжнародні ініціативи країни в галузі освіти дітей з особливими потребами [14, с. 52].

Підводячи підсумки, вважаємо, що одним із пріоритетів соціальної політики держави є турбота, яка повинна виражатися не тільки в наданні обов'язкових допомог і пільг, а в можливості реалізації кожним себе і можливістью стати частиною сучасного суспільства. Важливість інклюзивної освіти полягає у створенні дійсно рівноправного, демократичного суспільства, яке неабайдуже до дітей з особливими освітніми потребами та має ефективні механізми реалізації, гарантування, правової охорони, врахування особливих освітніх потреб таких осіб.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л. Ю. Соціальний захист інвалідів та постраждалих внаслідок катастрофи на ЧАЕС в Україні: Навч. посіб. / Л. Ю. Малюга. – К.: Алерта, 2016. – С. 324 .
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Декларація прав дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384
4. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
6. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19>
8. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>

9. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-IX>

10. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>

11. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/504-mln-na-inklyuziyu-v-ditsadkah-shkolah-i-proftehah-korekcijni-zasobi-ta-rozvitkovi-zanyattya-uryad-viznachiv-poryadok-rozpodilu-cih-groshej>

12. Костюк В. Л. Сучасні новації права на інклюзивну освіту: проблеми та тенденції законодавчого забезпечення. Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 р.) / за ред. М. І. Іншина, І. С. Сахарук. Київ, 2018. С. 118-120.

13. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/z-2020-roku-vchiteli-pochatkovih-klasiv-vivchatimut-metodiki-roboti-v-inklyuzivnih-klasah>

14. Бондар Т.І. Тенденції розвитку інклюзивної освіти в Канаді: законодавчий аспект. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. № 1. С. 51-53.

Самара В.С.

студент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Система державного соціального захисту осіб з інвалідністю належить до найбільш складних та важливих у контексті розвитку громадянського суспільства, сучасної демократичної, соціальної та правової держави. Оскільки останнім часом, в Україні, спостерігається тенденція до зростання чисельності осіб з інвалідністю, питання формування Україні ефективної системи державного соціального захисту потребує більшого і детального розгляду. В умовах сьогодення